O'ZBEKISTONDA KORRUPSIYAGA QARSHI KURASHISHNING HUQUQIY MEXANIZMLARI

Abdurazzoqov Baxtiyor Ismoilovich

Mirzo Ulug‘bek nomidagi Milliy Universiteti Yurisprudensiya yo‘nalishi, 1-kurs talabasi

Annotatsiya: *Mazkur maqolada O'zbekistonda korrupsiyaga qarshi kurashishning normativ-huquqiy asoslari, davlat organlari va tashkilotlarida qo'llaniladigan profilaktik mexanizmlar, jinoiy-huquqiy javobgarlik choralari hamda jamoatchilik nazoratining ahamiyati tahlil qilinadi. Xususan, 2017-yildagi asosiy qonundan 2026-yil 22-iyundagi eng so'nggi qonungacha bo'lgan huquqiy rivojlanish bosqichlari, manfaatlar to'qnashuvini tartibga solish, davlat xaridlarida ochiqlik, korrupsiyaviy xavflarni baholash, xabar beruvchilarni himoya qilish va raqamli komplayens vositalari yoritiladi. Shuningdek, xalqaro indekslar ma'lumotlari asosida mavjud mexanizmlarning samaradorligini oshirishga qaratilgan taklif va xulosalar ilgari suriladi.*

Kalit so'zlar: *korrupsiya, huquqiy mexanizm, qonun ustuvorligi, manfaatlar to'qnashuvi, davlat xaridlari, jamoatchilik nazorati, xabar beruvchilar, raqamli komplayens, jazoning muqarrarligi, korrupsiyaviy xavf.*

ПРАВОВЫЕ МЕХАНИЗМЫ БОРЬБЫ С КОРРУПЦИЕЙ В УЗБЕКИСТАНЕ

Абдураззаков Бахтияр Исмоилович

Студент 1-го курса направления "Юриспруденция" Национального университета имени Мирзо Улугбек

Аннотация: *В данной статье анализируются нормативно-правовые основы противодействия коррупции в Узбекистане, профилактические механизмы, применяемые в государственных органах и организациях, меры уголовно-правовой ответственности, а также значение общественного контроля. В частности, освещаются этапы правового развития от основного закона 2017 года до последнего закона от 22 июня 2026 года, регулирование конфликта интересов, прозрачность государственных закупок, оценка коррупционных рисков, защита информаторов и инструменты цифрового комплаенса. Также будут выдвинуты предложения и выводы, направленные на повышение эффективности существующих механизмов на основе данных международных индексов.*

Ключевые слова: *коррупция, правовой механизм, верховенство закона, конфликт интересов, государственные закупки, общественный контроль, информаторы, цифровой комплаенс, неотвратимость наказания, коррупционный риск.*

LEGAL MECHANISMS FOR COMBATING CORRUPTION IN UZBEKISTAN

Bakhtiyor Ismoilovich Abdurazzakov
First-year law student at the National University named after Mirzo Ulugbek
Abstract: *This article analyzes the regulatory and legal framework for combating corruption in Uzbekistan, the preventive mechanisms applied in state bodies and organizations, criminal liability measures, and the significance of public oversight. In particular, the stages of legal development from the main law of 2017 to the latest law of June 22, 2026, the regulation of conflicts of interest, transparency in public procurement, assessment of corruption risks, protection of informants and digital compliance tools will be highlighted. Additionally, proposals and conclusions aimed at improving the efficiency of existing mechanisms based on data from international indices will be put forward.*

Keywords: *corruption, legal mechanism, rule of law, conflict of interest, public procurement, public oversight, informants, digital compliance, inevitability of punishment, corruption risk.*

Kirish*:* Korrupsiya davlat boshqaruvi samaradorligi, iqtisodiy taraqqiyot va fuqarolarning davlat institutlariga bo'lgan ishonchiga salbiy ta'sir ko'rsatadigan murakkab ijtimoiy-huquqiy hodisadir. U mansab yoki xizmat vakolatlaridan shaxsiy manfaat yo'lida foydalanish, qarorlar qabul qilishda xolislikni buzish va qonun oldida tenglik tamoyiliga putur yetkazish orqali namoyon bo'ladi. Shu sababli korrupsiyaga qarshi kurash faqat sodir etilgan qilmish uchun jazo tayinlash bilan cheklanmasligi, balki uning kelib chiqish shart-sharoitlarini bartaraf etishga ham qaratilishi lozim.

O'zbekistonda bu yo'nalishdagi huquqiy siyosatning muhim bosqichi 2017-yil 3-yanvarda «Korrupsiyaga qarshi kurashish to'g'risida»gi O'RQ-419-son Qonunning qabul qilinishi bo'ldi [1]. Mazkur qonun korrupsiyaga qarshi kurashish sohasidagi munosabatlarni tartibga solish, davlat siyosatining asosiy yo'nalishlari va vakolatli organlar faoliyatining umumiy asoslarini belgilaydi. Keyingi yillarda huquqiy baza izchil kengaydi: 2020-yilda ixtisoslashgan Agentlik tashkil etildi, 2024-yilda manfaatlar to'qnashuvi to'g'risidagi alohida qonun qabul qilindi, 2025-yilda profilaktik tizimni takomillashtirishga qaratilgan bir qator farmon va qarorlar chiqdi, 2026-yilda esa jazoning muqarrarligini ta'minlashga yo'naltirilgan keng qamrovli qonun imzolandi. Maqolada ana shu yo'nalishlar bir tizim sifatida ko'rib chiqiladi.

Korrupsiyaga qarshi kurashishning asosiy huquqiy poydevori O'RQ-419-son Qonun hisoblanadi. Unda korrupsiya shaxsning o'z mansab yoki xizmat mavqeyidan

shaxsiy yoxud o'zga shaxslar manfaatlarini ko'zlab, moddiy yoki nomoddiy naf olish maqsadida qonunga xilof ravishda foydalanishi, shuningdek bunday nafni qonunga xilof ravishda taqdim etish sifatida ta'riflangan. Qonunda qonuniylik, fuqarolarning huquq va manfaatlari ustuvorligi, ochiqlik va shaffoflik, tizimlilik, davlat va fuqarolik jamiyati hamkorligi hamda javobgarlikning muqarrarligi asosiy prinsiplar sifatida belgilangan [1].

Mazkur qonun boshqa normativ-huquqiy hujjatlar bilan birgalikda qo'llaniladi. 2023-yilgi yangi tahrirdagi Konstitutsiyada korrupsiyaga qarshi faoliyatning konstitutsiyaviy asoslari ilk bor mustahkamlandi; xususan, korrupsiyaga qarshi kurashish bo'yicha milliy hisobotni Oliy Majlis palatalarida eshitish tartibi belgilandi [13]. 2024-yil 5-iyunda qabul qilingan «Manfaatlar to'qnashuvi to'g'risida»gi O'RQ-931-son Qonun davlat organlari va tashkilotlarida shaxsiy manfaatdorlik xizmat vazifalariga ta'sir qilishi mumkin bo'lgan vaziyatlarni aniqlash va tartibga solish uchun alohida huquqiy asos yaratdi; u 2024-yil 6-dekabrdan kuchga kirgan [2]. Quyidagi jadvalda huquqiy rivojlanishning asosiy bosqichlari keltirilgan.

Sana	Hujjat	Asosiy mazmuni
2017-yil 3-yanvar	O'RQ-419-son Qonun	Korrupsiyaga qarshi kurashish bo'yicha asosiy qonun; ta'rif, prinsiplar, profilaktika choralari [1]
2020-yil 29-iyun	PF-6013 va PQ-4761	Korrupsiyaga qarshi kurashish agentligi va uning faoliyatini tashkil etish [9]
2022-yil 12-yanvar	PQ-81-son qaror	Korrupsiyaga qarshi kurash samaradorligini baholashning reyting tizimi [9]
2023-yil 27-noyabr	PF-200-son Farmon	Tizimni takomillashtirish va davlat organlari ustidan jamoatchilik nazorati samaradorligini oshirish [4]
2024-yil 5-iyun	O'RQ-931-son Qonun	Manfaatlar to'qnashuvini tartibga solish (6.12.2024 dan kuchga kirgan) [2]
2025-yil 21-aprel	PF-71 va PQ-147	2025-2026-yillar Davlat dasturi; ichki antikorrupsion bo'linmalar mustaqilligi [5, 6]
2025-yil 19-sentabr	PQ-288-son qaror	Fuqarolik jamiyati ishtirokini kengaytirish va ilmiy tadqiqotlarni qo'llab-quvvatlash [7]

2025-yil 30-dekabr	PF-270-son Farmon	2030-yilgacha bo'lgan ustuvor yo'nalishlar, profilaktika klasteri, komplayens-nazorat [8]
2026-yil 22-iyun	O'RQ-1155-son Qonun	Jazoning muqarrarligi, parolga cheklov, mahkumlar reyestri [3]

Huquqiy normalarning amalda ishlashi vakolatli davlat organlari va tashkilotlarining muvofiqlashtirilgan faoliyatiga bog'liq. Korrupsiyaga qarshi kurashish agentligi korrupsiyaning oldini olish va unga qarshi kurashish sohasida davlat siyosatini shakllantirish hamda amalga oshirishda muhim o'rin tutadi. Agentlik 2020-yilda Prezident huzuridagi organ sifatida tashkil etilgan va parlament oldida hisobdor bo'lib, yillik milliy hisobotni Oliy Majlisga taqdim etadi [13]. Shu bilan birga, vazirlik va idoralardagi ichki nazorat bo'linmalari, komplayens-nazorat tizimlari, odob-axloq komissiyalari va xizmat tekshiruvlari profilaktik ishlarning tarkibiy qismi hisoblanadi.

So'nggi yillarda ichki bo'linmalarning mustaqilligi alohida e'tiborga olindi. 2025-yil 21-apreldagi PQ-147-son qaror davlat organlari va tashkilotlaridagi korrupsiyaga qarshi ichki bo'linmalar mustaqilligini ta'minlash va faoliyati samaradorligini oshirishga qaratilgan [6]. Xuddi shu kuni qabul qilingan PF-71-son Farmon 2025-2026-yillarga mo'ljallangan Davlat dasturini qabul qilish, korrupsiyaga moyil lavozimlardagi xizmatchilarni va ichki bo'linma xodimlarini o'qitish, yirik investitsiya loyihalarida korrupsiyaga qarshi standartlarni qo'llash hamda Bosh prokuratura tarkibida korrupsiyaga olib keluvchi omillarni tahlil qiluvchi maxsus bo'lim tashkil etishni nazarda tutgan [5]. Shuningdek, vazir va hokim lavozimiga nomzodlar ko'rib chiqilayotganda korrupsiyaning oldini olish bo'yicha aniq reja himoya qilinishi tartibini qonunchilikda mustahkamlash vazifasi qo'yilgan edi; 2026-yil may oyida imzolangan qonun bu yo'nalishni davom ettirgani haqida xabarlar mavjud [20].

2025-yil 30-dekabrdagi PF-270-son Farmon davlat siyosatini 2030-yilgacha sifat jihatidan yangi bosqichga olib chiqishning ustuvor yo'nalishlarini belgiladi.

Farmonda korrupsiyaga olib keluvchi omillarni erta aniqlash va oqibatlar bilan kurashish o'rniga profilaktik mexanizmlarni joriy etishga urg'u berilgan. Unda Agentlik, huquqni muhofaza qiluvchi va nazorat organlari, ilmiy muassasalar, ichki bo'linmalar va fuqarolik jamiyati institutlarining doimiy hamkorligiga asoslangan «Korrupsiyaning oldini olish klasteri»ni joriy etish, korrupsiyaga qarshi menejmentni sertifikatlashtirishning milliy tizimini yaratish va Agentlikka ichki nazorat bo'linmalariga majburiy ko'rsatmalar va taqdimnomalar kiritish huquqini berish nazarda tutilgan [8, 18, 19]. Ayrim idoralar bu doirada ISO 37001 (korrupsiyaga qarshi menejment) va ISO 37002 (xabar berish tizimi) xalqaro standartlarini joriy etishni rejalashtirgan; masalan, Markaziy bank bu standartlarni tadbiq qilishni o'z 2026-yilgi ustuvor vazifalari qatoriga kiritgan.

Tashkilotlarda korrupsiyaviy xavflarni muntazam baholash, xodimlarning xizmat vazifalarini aniq belgilash, qarorlar qabul qilish jarayonini hujjatlashtirish va ichki auditni yo'lga qo'yish muhimdir. Bunday choralar mansab vakolatidan foydalanishdagi noaniqliklarni kamaytiradi. Korrupsiyaga oid xabarlarni qabul qilish kanallari ham samarali bo'lishi kerak: murojaat qilgan shaxsning ma'lumotlari qonun doirasida himoya qilinishi, xabar xolis tekshirilishi va natijasi yuzasidan tegishli choralar ko'rilishi lozim.

Manfaatlar to'qnashuvi har doim ham korrupsion huquqbuzarlik sodir etilganini anglatmaydi, biroq u bunday xavf yuzaga kelishi mumkin bo'lgan vaziyatdir. Masalan, mansabdor shaxsning qarindoshi yoki unga aloqador tashkilot manfaatdor bo'lgan masala bo'yicha qaror qabul qilishida xolislikka shubha tug'ilishi mumkin. Shu bois shaxsiy manfaatdorlikni deklaratsiya qilish, manfaatlar to'qnashuvi haqida rahbariyatga xabar berish va zarur holatda qaror qabul qilish jarayonidan chetlashtirish kabi choralar qo'llanilishi muhim [2].

Qonunni amalga oshirish bo'yicha yangi mexanizmlar ham joriy etilmoqda. Adliya vazirligi 2026-yil 8-iyulda ro'yxatdan o'tkazgan nizomga ko'ra, davlat organlari va tashkilotlarining sobiq xodimlari lavozimini tark etganidan keyin ikki yil ichida avval nazorat qilgan tashkilotlarda ishga kirmoqchi bo'lsa, ular oldindan

korrupsiyaga qarshi tekshiruvdan (komplayens xulosasidan) o'tishi shart. Ish beruvchining kadrlar xizmati bunday so'rovni bir ish kuni ichida tegishli ichki bo'linmaga yuborishi lozim, sobiq xodim esa xulosa bilan rozi bo'lmasa, yuqori organga yoki Agentlikka murojaat qilishi mumkin. Nizom 2026-yil 10-oktabrdan kuchga kiradi [15]. Bu «aylanuvchi eshik» (revolving door) deb ataluvchi xavfni kamaytirishga qaratilgan xalqaro tajribaga mos choradir.

Davlat xaridlari ham korrupsiyaviy xavflar yuqori bo'lishi mumkin bo'lgan sohalardan biridir. Xarid rejalari, tanlov shartlari, takliflarni baholash mezonlari va shartnomalar haqidagi ma'lumotlarning ochiqligi raqobatni kuchaytiradi hamda manfaatlar to'qnashuvi ehtimolini kamaytiradi. Xarid jarayonida barcha ishtirokchilarga teng sharoit yaratish, qarorlarni asoslantirish va elektron izlarni saqlash hisobdorlikni ta'minlashga xizmat qiladi. 2018-yildan boshlab davlat xaridlari onlayn platformalarga o'tkazildi; mahalliy tadqiqotlar bu o'tishni shaffoflikni oshiruvchi omil sifatida baholaydi, biroq tender darajasidagi batafsil ma'lumotlar ochiq emasligi mustaqil tahlilni cheklashini ta'kidlaydi [21]. Agentlik ma'lumotlari bo'yicha 2025-yilda nuqsonli deb topilgan tenderlar summasi 666,6 mlrd so'mni tashkil etgani haqida ommaviy axborot vositalari xabar bergan [17]. 2026-yilgi qonun esa xaridlar bilan bog'liq qoidabuzarliklar uchun javobgarlikni ham kuchaytirgan [3, 14].

Profilaktika bilan bir qatorda jazoning muqarrarligi tamoyili ham muhimdir. Prezident 2026-yil 22-iyunda imzolagan O'RQ-1155-son Qonun («Korrupsiyaga qarshi kurashish samaradorligini oshirish va jazoning muqarrarligini ta'minlashga qaratilgan ayrim qonun hujjatlariga o'zgartirish va qo'shimchalar kiritish to'g'risida») ana shu yo'nalishdagi eng yirik yangilik bo'ldi. Senat uni 2026-yil iyun oyi o'rtalarida ma'qullagan [3, 20].

Xabarlarga ko'ra, qonunning asosiy yangiliklari quyidagilardan iborat: (a) yirik miqdorda pora olish, pora berish va poraxo'rlikda vositachilik qilganlarga nisbatan muddatidan oldin shartli ozod qilish yoki jazoni yengilroqi bilan almashtirish qo'llanilmaydi; (b) talon-taroj qilish, o'zlashtirish va firibgarlik uchun hukm

qilinganlar zarar to'liq qoplanmagan bo'lsa, muddatidan oldin ozod etilmaydi; (c) korrupsiyaga oid jinoyatlar bo'yicha mahkum etilgan shaxslarning elektron reyestri Agentlik tomonidan Ichki ishlar vazirligi bilan hamkorlikda yuritiladi va bunday shaxslarga davlat xizmatiga kirish bo'yicha cheklovlar belgilanadi; (d) mansabdor shaxsning shaxsiy manfaat uchun qasddan harakatsizligi va xaridlar bo'yicha qoidabuzarliklar uchun javobgarlik kuchaytiriladi; (e) sportda natijani sotib olish (match-fixing) alohida korrupsion huquqbuzarlik turi sifatida e'tirof etiladi; (f) Hisob palatasi to'g'risidagi qonunga o'zgartirish bilan ichki komplayens tizimlari ustidan nazorat vakolatlari funksional takrorlanishni bartaraf etish maqsadida qayta taqsimlanadi [3, 14, 20].

Huquqiy nuqtayi nazardan bu choralar ikki jihat bilan baholanishi mumkin. Birinchidan, jazoning muqarrarligi va zararni qoplash talabi korrupsiyadan olingan daromadni «qaytarish» maqsadiga xizmat qiladi. Ikkinchidan, reyestr va cheklovlar jazoning keyingi oqibatlari bilan bog'liq bo'lgani sababli ularning shaxs huquqlariga ta'siri, muddatlari va qayta ko'rib chiqish tartibi aniq belgilanishi, mutanosiblik prinsipiga amal qilinishi zarur.

Korrupsiyaga oid xabarlar eng ishonchli manbalardan biridir, shu sababli xabar beruvchilarni himoya qilish alohida mexanizmni talab qiladi. BMTning Korrupsiyaga qarshi konvensiyasi bunday shaxslarni nojo'ya ta'sirdan himoya qilish choralarini ko'rishni tavsiya etadi [10]. O'zbekistonda PF-270-son Farmon doirasida korrupsiya haqida xabar bergan shaxslarga himoya orderi berilishi, hamda hissa qo'shgan xodimlar va faol fuqarolarni rag'batlantirish uchun «Korrupsiyaga qarshi kurashishga qo'shgan hissasi uchun» ko'krak nishoni ta'sis etilishi ko'zda tutilgani haqida xabar qilingan [18, 19]. Bunday normalar amalda ishlashi uchun maxfiylik kafolatlari, qasos choralaridan himoya va xabarni ko'rib chiqish muddatlari aniq belgilanishi kerak.

Raqamli vositalar profilaktikaning ajralmas qismiga aylanmoqda. Ochiq ma'lumotlar portali va ochiq budjet portali orqali ijtimoiy ahamiyatli ma'lumotlar e'lon qilinadi; Agentlik vakili ma'lumotiga ko'ra, rasmiy resurslarda 950 dan ortiq

ochiq ma'lumotlar to'plami joylashtirilgan va mamlakat Open Data Watch ODIN indeksida 66 ball bilan 30-o'rinni egallagan [13]. UNDP ko'magida davlat organlarining korrupsiyaga qarshi faoliyatini baholash va korrupsiyaviy xavflarni aniqlash uchun e-anticor.uz milliy platformasi ishlab chiqilgan. PF-270-son Farmonga ko'ra, 2026-yil 1-iyuldan korrupsiyaning oldini olish sohasida «Raqamli komplayens» axborot dasturiy kompleksi sinov rejimida ishga tushirilishi belgilangan [18]. Shu bilan birga, raqamli tizimlar ma'lumotlar maxfiyligi va kuzatuv xavflarini keltirib chiqarishi mumkinligi mahalliy tadqiqotlarda ta'kidlanadi [22], shuning uchun ularni joriy etishda shaxsiy ma'lumotlarni himoya qilish talablari saqlanishi shart.

Korrupsiyaga qarshi kurashishda davlat organlarining o'zi bilan cheklanib qolish yetarli emas. Ommaviy axborot vositalari, fuqarolik jamiyati institutlari, nodavlat notijorat tashkilotlari va fuqarolar qonuniy vositalar orqali davlat organlari faoliyatini kuzatishi, ochiq ma'lumotlarni tahlil qilishi va aniqlangan muammolar yuzasidan murojaat qilishi mumkin. PF-200-son Farmon (2023) aynan jamoatchilik nazorati tizimi samaradorligini oshirishni, PQ-288-son qaror (2025) esa fuqarolik jamiyati ishtirokini kengaytirish va ilmiy tadqiqotlarni qo'llab-quvvatlashni nazarda tutadi [4, 7]. Jamoatchilik nazorati davlat organlarining ochiqligi va hisobdorligini kuchaytiradi, biroq u xolislik, qonuniylik va shaxslarning sha'ni hamda huquqlariga hurmat tamoyillariga asoslanishi zarur.

Xalqaro hamkorlik ham muhim huquqiy yo'nalishdir. O'zbekiston 2008-yilda BMTning Korrupsiyaga qarshi konvensiyasiga qo'shilgan. Konvensiya korrupsiyaning oldini olish, jinoyat deb e'tirof etilishi lozim bo'lgan qilmishlar, xalqaro hamkorlik va aktivlarni qaytarish masalalarida umumiy standartlarni belgilaydi [10]. Bundan tashqari, O'zbekiston 2010-yildan OECD huzuridagi Istanbul korrupsiyaga qarshi harakatlar rejasi doirasida davriy monitoringdan o'tadi; to'rtinchi raund hisoboti 2019-yilda qabul qilingan, beshinchi raund bo'yicha dastlabki (baseline) hisobot esa OECD saytida e'lon qilingan [11]. 2026-yil may oyida Toshkentda o'tkazilgan Korrupsiyaga qarshi forumda Markaziy Osiyo, Yevropa va

Osiyodan 220 ga yaqin mutaxassis ishtirok etgani haqida xabar berilgan [23]. Xalqaro tajribani milliy sharoitga moslashtirish huquqni qo'llash amaliyotini takomillashtirishga yordam beradi.

Huquqiy baza shakllanganiga qaramay, korrupsiyaga qarshi kurash samaradorligi qonunlarning amaliy ijrosiga bog'liq. Xalqaro indekslar murakkab manzarani ko'rsatadi. Transparency International ma'lumotiga ko'ra, O'zbekistonning Korrupsiya qabul qilinishi indeksidagi bali 2013-yildan 2023-yilgacha 17 balldan 33 ballgacha o'sgan, so'ngra 2024-yilda 32 ga, 2025-yilda esa 31 ballga (182 mamlakat orasida 124-o'rin) tushgan [12]. Bu indeks sezish (perception)ga asoslangani uchun uni to'g'ridan-to'g'ri korrupsiya hajmi deb bo'lmaydi, biroq islohotlarning amaliy natijasini kuzatib borish zarurligini ko'rsatadi.

Amaliy muammolar sifatida quyidagilarni ko'rsatish mumkin: ayrim tashkilotlarda ichki nazoratning rasmiyatchilikka aylanishi; xodimlarning manfaatlar to'qnashuvi bo'yicha xabardorligi yetarli bo'lmasligi; murojaat qiluvchilar himoyasi va ochiq ma'lumotlardan foydalanish imkoniyatlaridagi cheklovlar; ayrim normalarning joriy etilish muddatlarida kechikish. Masalan, ommaviy axborot vositalari mansabdorlarning daromad deklaratsiyasi tizimi dastlab 2022-yil 1-yanvardan joriy etilishi belgilangan bo'lsa-da, bu amalga oshmaganini va 2025-yilda yangi farmon bilan masala qayta ko'tarilganini qayd etgan [16]. Shuningdek, 2025-yildagi xabarlarga ko'ra, korrupsiya holatlarining katta qismi aholiga kundalik davlat xizmatlarini ko'rsatish sohasida (maishiy korrupsiya) qayd etilgan [17]; PF-270-son Farmon ham aynan maishiy korrupsiyaga barham berishni ustuvor vazifalar qatoriga kiritgan. Bu holatlarni baholashda aniq statistik ma'lumotlar va rasmiy hisobotlarga tayanish zarur.

Korrupsiyaga qarshi kurash siyosatining samaradorligini baholash uchun ham sifat, ham miqdor ko'rsatkichlari kerak. Birinchi daraja – davlat organlari va tashkilotlarida korrupsiyaviy xavflarning o'zini aniqlash va tasniflash: qaysi lavozimlar, jarayonlar va xizmat turlari korrupsiyaga moyil ekani aniqlanadi, ular uchun xavfni kamaytirish rejalari tuziladi. 2022-yil 12-yanvardagi PQ-81-son qaror

korrupsiyaga qarshi kurash samaradorligini baholashning reyting tizimini joriy etgan bo'lib, bu davlat organlari faoliyatini taqqoslash imkonini beradi [9]. Bunday reytinglarning ishonchliligi ularning mezonlari ochiqligi va natijalarning mustaqil tekshirilishiga bog'liq.

Ikkinchi daraja – profilaktik chora-tadbirlar natijasini baholash. Faqat o'tkazilgan trening, tekshiruv yoki ishga tushirilgan portallar sonini emas, balki xizmat ko'rsatish muddatlarining qisqarishi, murojaatlar sonining dinamikasi, tenderlarda ishtirokchilar soni, ichki bo'linmalar tomonidan aniqlangan xavflarning bartaraf etilishi kabi natijaviy ko'rsatkichlarni ham kuzatish zarur. Uchinchi daraja – tashqi baholash: Transparency International indeksi [12] va OECD monitoringi [11] kabi xalqaro vositalar milliy statistikani to'ldiradi va qiyosiy tahlilga imkon beradi.

Shuni ham ta'kidlash kerakki, korrupsiya holatlarining ko'rsatkichlari ikki yo'nalishda talqin qilinishi mumkin: aniqlangan holatlar sonining ortishi ham nazoratning kuchayganini, ham muammoning kengligini bildirishi mumkin. Shu bois statistik ma'lumotlarni sharhlashda mezonlar oldindan belgilanishi, ma'lumotlar ochiq e'lon qilinishi va fuqarolik jamiyati tomonidan mustaqil tahlil qilinishiga sharoit yaratilishi maqsadga muvofiq.

Korrupsiyaga qarshi kurashish mexanizmlarini takomillashtirish uchun quyidagilar taklif etiladi:

1. davlat organlari va tashkilotlarida korrupsiyaviy xavflarni muntazam, natijaga yo'naltirilgan tarzda baholash va natijalarni ochiq e'lon qilish;
2. manfaatlar to'qnashuvini aniqlash, deklaratsiya qilish va bartaraf etish tartiblarining amaliy ijrosini kuchaytirish hamda 2026-yil 10-oktabrdan kuchga kiruvchi sobiq mansabdorlarni tekshirish tartibining amaldagi natijalarini monitoring qilish;
3. davlat xaridlari bo'yicha ma'lumotlarning to'liqligi, tushunarliligi va o'z vaqtida e'lon qilinishini ta'minlash, tender darajasidagi ma'lumotlarni mashina o'qiy oladigan formatda ochish;

4. korrupsiyaga oid xabarlarni xavfsiz qabul qilish, xolis ko'rib chiqish va xabar beruvchilarni qonun doirasida himoya qilish, himoya orderi tartibini aniq protsessual kafolatlar bilan mustahkamlash;

5. ichki nazorat va komplayens bo'linmalarining mustaqilligi, kasbiy salohiyati va hisobdorligini oshirish, ISO 37001 va ISO 37002 standartlarini bosqichma-bosqich joriy etish;

6. mahkumlar reyestri va boshqa cheklovlar bo'yicha mutanosiblik, muddatlar va qayta ko'rib chiqish tartibini aniq belgilash;

7. «Raqamli komplayens» kabi axborot tizimlarida shaxsiy ma'lumotlar himoyasi, kirish jurnali va mustaqil audit talablarini ta'minlash;

8. fuqarolar, ayniqsa yoshlar o'rtasida huquqiy savodxonlik va korrupsiyaga nisbatan murosasiz munosabatni rivojlantirish.

Xulosa: O'zbekistonda korrupsiyaga qarshi kurashishning huquqiy mexanizmlari normativ-huquqiy asoslar, institutsional nazorat, manfaatlar to'qnashuvini boshqarish, davlat xaridlarida shaffoflik, jazoning muqarrarligi, xabar beruvchilar himoyasi, raqamli vositalar va jamoatchilik ishtiroki kabi o'zaro bog'liq yo'nalishlardan tarkib topadi. 2024-2026-yillardagi qonun hujjatlari tizimni profilaktikadan jazoning muqarrarligigacha bo'lgan to'liq doirada mustahkamlagan bo'lsa-da, ularning samarasi faqat qonunlar mavjudligi bilan emas, balki ularning barcha uchun bir xil va izchil qo'llanishi hamda profilaktika choralarining amaliy natijasi bilan belgilanadi. Xalqaro indekslardagi so'nggi dinamika islohotlar natijasini sezish va haqiqiy ko'rsatkichlarda kuzatib borish zarurligini eslatadi. Korrupsiyaga qarshi kurash davlat idoralarining vazifasigina emas, balki qonuniylik va halollik qadriyatlarini qo'llab-quvvatlaydigan butun jamiyatning umumiy mas'uliyatidir.

Foydalanilgan manbalar

[1] O'zbekiston Respublikasining 2017-yil 3-yanvardagi O'RQ-419-son «Korrupsiyaga qarshi kurashish to'g'risida»gi Qonuni.

[2] O'zbekiston Respublikasining 2024-yil 5-iyundagi O'RQ-931-son «Manfaatlar to'qnashuvi to'g'risida»gi Qonuni.

[3] O'zbekiston Respublikasining 2026-yil 22-iyundagi O'RQ-1155-son Qonuni (korrupsiyaga qarshi kurashish samaradorligini oshirish va jazoning muqarrarligini ta'minlashga qaratilgan o'zgartirish va qo'shimchalar to'g'risida).

[4] O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2023-yil 27-noyabrdagi PF-200-son Farmoni.

[5] O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2025-yil 21-apreldagi PF-71-son Farmoni.

[6] O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2025-yil 21-apreldagi PQ-147-son qarori.

[7] O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2025-yil 19-sentabrdagi PQ-288-son qarori.

[8] O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2025-yil 30-dekabrdagi PF-270-son Farmoni (lex.uz).

[9] Korrupsiyaga qarshi kurashish bo'yicha asosiy hujjatlar ro'yxati (PF-6013 va PQ-4761, 2020-yil 29-iyun; PQ-5177, 2021-yil 6-iyul; PQ-81, 2022-yil 12-yanvar), gov.uz.

[10] Birlashgan Millatlar Tashkilotining Korrupsiyaga qarshi konvensiyasi, 2003-yil 31-oktabr.

[11] OECD. Anti-corruption Reforms in Uzbekistan: 4th Round of Monitoring of the Istanbul Anti-Corruption Action Plan. Paris: OECD Publishing, 2019; OECD ACN. Baseline Report of the Fifth Round of Monitoring of Anti-Corruption Reforms in Uzbekistan (oecd.org).

[12] Transparency International. Corruption Perceptions Index 2025. Berlin, 2026-yil 10-fevral.

[13] Tukhtasheva U. Uzbekistan: Combating Corruption as a Key Tool to Ensure National Security (Korrupsiyaga qarshi kurashish agentligi rasmiy nashri).

[14] Daryo.uz. Uzbekistan bars early release for major bribery offenders under new anti-corruption law. 2026-yil 24-iyun; Kun.uz. Uzbekistan creates corruption registry... 2026-yil 24-iyun.

[15] Daryo.uz. Uzbekistan approves anti-corruption screening for former officials. 2026-yil 10-iyul.

[16] Kun.uz. Only partially transparent: What Uzbek officials must reveal in income declarations. 2025-yil 29-aprel.

[17] Kun.uz. Anti-Corruption Agency reports UZS 666.6 billion in flawed public tenders in 2025. 2026-yil 19-fevral; Daryo.uz. Uzbekistan ramps up anti-corruption efforts as 75% of cases involve daily public services. 2025-yil 30-iyul.

[18] Anhor.uz. Korrupsiya haqida xabar bergan shaxslarga himoya orderi beriladi (PF-270 bo'yicha).

[19] Kun.uz. 2025-yil 30-dekabrdagi korrupsiyaga qarshi Farmon; 2026-yil 15-yanvar: O'zbekiston korrupsiyaga qarshi nima qilmoqchi.

[20] UzDaily. Uzbekistan Senate Passes Sweeping Anti-Corruption Law. 2026-yil 13-iyun; Daryo.uz. Uzbekistan mandates anti-corruption plans for top officials and governors. 2026-yil 5-may.

[21] Rejabbaev S.U. Digitalization of public procurement in Uzbekistan: enhancing transparency, efficiency, and anti-corruption efforts. TSUE, 2026.

[22] The Role of E-Government and AI in Uzbekistan's Anti-Corruption Reforms: A Case Study // Jamiyat va innovatsiyalar, inscience.uz.

[23] Daryo.uz. Tashkent Anti-Corruption Forum brings together 220 experts from Central Asia, Europe and Asia. 2026-yil may.

[24] Qurbonov P. R., Qo’ldosheva G. M. Ecological-geographical problems in the residential areas of kashkadarya region //Экономика и социум. – 2025. – №. 5-1 (132). – С. 617-619.

[25] Qurbonov P. R., Botirov B. Z. The impact of global climate change on urban development //Экономика и социум. – 2025. – №. 5-1 (132). – С. 613-616.

[26] Safarov I. B. Developing in Mubarak district pilgrimage tourism //Экономика и социум. – 2024. – №. 5-2 (120). – С. 590-593.